

Kvalitativno istraživanje stavova dvije generacije ispitanika o pripadnicima LGBTQ zajednica

---

Ivanušec, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:993533>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Sara Ivanušec

**KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE STAVOVA DVIJE GENERACIJE
ISPITANIKA O PRIPADNICIMA LGBTQ ZAJEDNICA
ZAVRŠNI RAD**

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kulturalne studije

Sara Ivanušec

Matični broj: 0009083605

**KVALITATIVNO ISTRAŽIVANJE STAVOVA DVIJE GENERACIJE
ISPITANIKA O PRIPADNICIMA LGBTQ ZAJEDNICA
ZAVRŠNI RAD**

Preddiplomski studij kulturologije

Mentor: doc. dr. sc. Sanja Puljar D'Alessio

Rijeka, 1. rujna 2021.

Naslov: Kvalitativno istraživanje stavova dvije generacije ispitanika o pripadnicima LGBTQ zajednica

Sažetak: Potaknuta brojnim polemikama i diskusijama koje se javljaju već pri spomenu na LGBTQ zajednicu, željela sam promatrati proces mijene percipiranja LGBTQ zajednice u dvije generacije ljudi u Hrvatskoj, kroz set postavljenih pitanja. Istraživanje će pokazati korelacijski jaz između dvije generacija ispitanika čemu će uvelike pridonijeti tradicionalni odgoj, stupanj obrazovanja, poimanja spolnosti kroz povijest, dominantna katolička religija i politička struktura i njezini akteri u Hrvatskoj. Rezultati istraživanja, u kojemu je svoje stavove autoriziralo šestoro ispitanika od kojih su četiri žene i dvaju muškaraca, pokazat će kako je društveno-kulturni kontekst koji se konstantno mijenja, percepcija mijenja i spol jedan od preduvjeta za stvaranje pozitivnih ili negativnih stavova prema pripadnicima ove zajednice. Svrha rada i ovog istraživanja bila je i otvaranje teme sugovornicima kroz kritičko promišljanje konzultirajući različite literature s područja društvenih, humanističkih i rodnih studija.

Ključne riječi: LGBTQ zajednica, homoseksualci, generacija, stavovi

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Metodologija istraživanja.....	3
3. Povijesni pregled homoseksualnosti prema Mondimoreu	5
4. Rezultati istraživanja.....	7
4.1. Razmišljanje sugovornika o pripadnicima LGBT zajednica	7
4.2. Reprezentacija, Stereotipi i predrasude o pripadnicima LGBTQ zajednici	9
4.3. Stavovi sugovornika o posvajanju djece kod istospolnih parova	12
4.4. Istospolni brakovi i životno partnerstvo	15
5. Hrvatska i LGBTQ.....	17
6. Edukacija i obrazovanje	19
7. Zaključak.....	21
8. Literatura.....	22

1. Uvod

Michael Foucault je smatrao kako je tradicionalistički prikazana seksualnost prirodna karakteristika ljudskog življenja, a suvremeni mislioci smatraju kako je seksualnost jedan od glavnih koncepata pri stvaranju individualnog identiteta (Spargo, 2001: 13). Svjedoci smo kako seksualna opredijeljenost dovodi u pitanje osobnu reprezentaciju u društvo, koje će nas tolerirati, diskriminirati ili poštovati, voljeti ili mrziti, isključivati ili uključivati iz društvene sfere ili nam pripisivati određene vrijednosti. Stoga su pripadnici LGBTQ populacije često afirmirani kroz društvene postavke kao protuprirodni, bolesni, čudni, stvarajući sliku i spoznaju o sebi isključivo kroz svoj seksualni identitet. Neki od razloga tome mogu biti tradicionalna društvena uvjerenja, needuciranost i neinformiranost iz područja ljudske seksualnosti, pogrešan pristup rodnom identitetu, nepoznavanje LGBTQ društva i njihovih paradigmi, manjak direktnog kontakta s njima, religijski fundamentalizam i sl. Drugi razlozi mogu nas odvesti u polemiku vremena i prošlosti, kada su starije populacije ljudi potiskivale homoseksualnost, no porastom suvremenih tehnologija, ali i evoluiranjem društva s njima su se primorane suočavati. Sve ovo samo su neke od pretpostavki s kojima smo se suočili vodeći intervjue sa sugovornicima koristeći interdisciplinarni pristup, koji će omogućiti integraciju koncepata, filozofija i metodološki okvir iz različitih područja znanja. Takav pristup omogućiti će ovom istraživanju veći opseg saznanja uključujući i prihvaćajući okvire društveno- humanističkih znanosti (Derry u *Interdisciplinarity: Beautiful but Dangerous Beast*, 2005: 1). Tema završnog rada, proizlazi iz vlastite znatiželje te zanimanja i informiranja o procesu mijene percepcije LGBTQ zajednica u društvu s obzirom na društveni kontekst. Društveni kontekst, javlja se kao jedan od najznačajnijih faktora pri konstruiranju stavova i mišljenja. Generacija¹ su studenti koji odrastaju u 21. stoljeću i žive u metropolitanskim središtima, dok su ispitanici generacije² djetinjstvo i gotovo više od pola života proveli u 20. stoljeću pod različitim vlastima i vladama tradicionalnih, ideoloških uvjerenja s ugnjetavajućom politikom prema pripadnicima LGBTQ zajednica, imaju završeno osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, a većinu su života proveli u ruralnim područjima. Razgovarajući sa sugovornicima, uočila su se brojna neslaganja i podjele mišljenja, odobravanja i širenja netolerancije, stereotipe i diskriminirajuću reprezentaciju LGBTQ pripadnika. Kroz niz postavljenih pitanja sugovornici su govorili su o svojim stavovima i generalizacijama o LGBTQ zajednicama, zašto ih podupiru ili ne, odobravaju li ih ili im predstavljaju zgražavanje, trebaju ili imati prava osnivanja obitelji i sklapanja partnerstva, te trebaju li javno poticati aktivizam želeći tako dekonstruirati tradicionalne norme te mnoge druge stavove. Glavni fokus istraživanja predstavljaju koncepti

mijena i procesualnosti te društveni kontekst konzultirajući i propitujući ulogu znanosti u mijenama društveno-kulturnog konteksta.

2. Metodologija istraživanja

Cilj istraživanja pokazati je poklapaju li se ili razlikuju stavovi generacija o čitavoj LGBTQ zajednici kroz set postavljenih pitanja, te kako se te razlike očituju s obzirom na cjelokupni društveno-kulturni kontekst ispitanika. Također, cilj je i otvoriti temu sugovornicima te kritički promišljati o istoj.

U sklopu ovog istraživanja provedeni su polustrukturirani intervjui u kojima se najbolje može postići ravnoteža održavanja kontrole intervjua koji bi trebalo pratiti originalni istraživački smjer, ali s druge strane dopustiti intervjuiranome redefiniranje istraživačkog pitanja kako bi se došlo do potrebnih saznanja. Postizanje ravnoteže može biti teško, no koristeći pažljivo konstruiranu agendu intervjua, postigla se gotovo idealna kombinaciju osnovnih crta formalnog intervjua i neformalnog razgovora. U svrhu iskrenosti i otvorenosti sudionika prije intervjuiranja razmotrili sam aspekte socijalnog identiteta sudionika (spol, dob, društveni status, nacionalnost i slično) koji će u daljnjem tekstu biti povezani s kulturnim miljeom sudionika. Koristeći strategiju naivnog istraživača, ovo kvantitativno istraživanje započeto je s općenitim pitanjima prema osobnijim gdje izravno utječemo na prisnost ispitanika.

Pitanja su konstruirana tako da odgovaraju otvorenom tipu s minimalnim ograničenjem, a da pritom omogućuju prikupljanje odgovora na istraživačku temu. Upravo će se zbog toga pitanja podijeliti na više potpitanja kako bi se pokrilo što veće istraživačko područje usmjereno na opširniji odgovor. Takva pitanja omogućiti će ispitaniku da opušteno i bez straha iznese vlastite stavove i mišljenja koji su u skladu s implicitnim vrijednostima pojedinca.

Sakupljene podatke daljnjim analiziranjem suprotstavljamo između dvije generacije ljudi s obzirom na njihovu dob i stupanj obrazovanja. Sa svakom grupom proveden je zaseban neformalan razgovor, odnosno fokus grupe te su svi sudionici mogli čuti odgovore i promišljanja unutar skupine.

Svoje intervjuje izgovorilo je i autoriziralo šestero ljudi za potrebe ovog istraživanja od kojih su četiri žene i dvaju muškaraca, te troje od njih su studenti koji studiraju na Pravnom Fakultetu u Zagrebu, Pravnom Fakultetu u Rijeci i Filozofskom Fakultetu u Rijeci, a dvoje umirovljeni ljudi sa završenim osnovnoškolskim obrazovanjem i jedan muškarac trenutno nezaposlen sa srednjom stručnom spremom. U opseg istraživanja analizirani su svi demografski podaci sudionika poput dobi, spola, stručne spreme i obrazovanja, mjesta stanovanja i važnosti vjere u životu, iskustva/kontakta sa pripadnicima LGBTQ zajednice i ljudima nedominantno

homoseksualne orijentacije i utjecaja medija. Ispitanici su mještani koji dolaze s istog geografskog područja, Bjelovar i okolica Grada Bjelovara, izuzev ispitanice koja živi u okolici Grada Rijeke. Sudionici su svrstani u dvije generacije s obzirom na dob i stupanj obrazovanja. Jedna generacija ispitanika kreće se na skali od dvadeset i jedne godine do dvadeset i dvije, dok se raspon druge generacije ispitanika kreće od pedeset i osam godina do sedamdeset godina. Primarni kriterij kod odabira sudionika bila je dobrovoljnost i želja za sudjelovanjem u istraživanju. Iako su se neke od ovih osoba spremne potpisati punim imenom i prezimenom, neke inicijalima, a neke žele ostati anonimne, kroz rad će se označavati kao generacija1 i generacija2 te sve navedene varijacije unutar generacije budu posebno naglašene.

Ispitivanje je provedeno grupno, tijekom zime 2021. godine u prostorijama Bjelovarskog Kulturnog i Multimedijskog Centra te u kući jednog od sudionika istraživanja. Prije istraživanja sudionici su obaviješteni o svemu što sadrži istraživanje te kako je moguće u bilo kojem trenutku odstupiti od istog, što se nije dogodilo. Također, rečeno im je kako će se njihovi odgovori analizirati isključivo u svrhu ovog istraživanja te je stoga važno da odgovori budu iskreni. Ispitivanje je u prosjeku trajalo četrdeset i pet minuta po skupini generacija, a po završetku je sudionicima ukratko objašnjen cilj istraživanja.

3. Povijesni pregled homoseksualnosti prema Mondimoreu

Prateći književne i umjetničke epohe možemo pratiti i razvoj homoseksualnosti koja se očituje kroz različita povijesna razdoblja različito varirajući od oprečnih dominantnih vjerovanja ili političkih ustroja. Iako, ovakav povijesni pregled ne uključuje same početke civilizacije, uvrstit ćemo ga kao nužan doprinos ili posljedica za razumijevanje situacije kakvu danas poznajemo. U Antičkoj Grčkoj homoseksualnost se smatrala prirodnom pojavom te bila uključena u svaku sferu društvenog, ali i organizacijskog života (Mondimore, 2003: 16). Čemu svjedoče i brojna dijela koja jasno prikazuju istospolnu privlačnost oslikanu na vazama ili tanjurićima, književna i literarna dijela koja prikazuju homoseksualnu erotičnost i grčka kazališna djela poput Platonove Gozbe (Mondimore, 2003: 17). Iako su Grci imali povoljan i blagonaklon stav prema homoseksualnosti, njihovi nasljednici Rimljani takav će svjetonazor osuditi. Na poimanje homoseksualnosti u Rimu najvažniju ulogu odigrati će Crkva i kršćanstvo koje je tada širilo svoje teorije i polemiziralo o onom što je moralno i ispravno. Rimsko Carstvo svoje je zakone utemeljilo prema kršćanskim načelima, te su takvi zakoni postali primjenjivani ne samo u vjerskom životu već i u svakoj sferi organizacijskog i društvenog života. „*Pojavom kršćanstva, seksualnost, koju su autoriteti stare Grčke i pretkršćanskog Rima smatrali osobnom stvari, postaje stvar crkvene regulacije te se homoseksualnost počinje nazivati pogrdnim nazivom sodomija*“ (Mondimore, 2003: 31). Takvo stanje zadržat će se i u srednjem vijeku koje je prvo počelo blago kažnjavati i osuđivati homoseksualnost čemu su pridonosila razmišljanja i rukopisi stoika, tada vrlo utjecajnih grčkih filozofa. „*Iako se vrlo malo povijesnih utemeljenih činjenica zna o istospolnoj erotičnosti srednjovjekovlja, smatra se da su društva egzistirala u svakom pogledu, no stavovi o homoseksualnosti zadržani su do danas*“ (Mondimore, 2003: 35). Renesansa donosi drugačiji, svježiji pristup homoseksualnosti kojemu pridonosi činjenica što je Crkveni autoritet slabio, ali se i dalje homoseksualnost nastavila kažnjavati stupom srama, izgonom u zapadnu Indiju ili kastracijom (Mondimore, 2003: 35). Najrevolucionarniji postupak u razvoju homoseksualnosti donesti će devetnaesto stoljeće i lik aktivista Karla Heninricha Ulrichsa. Razvojem vlastitog homoseksualnog identiteta, skovao je čitav rječnik u kojemu je, naspram svojih suvremenika, pristupao homoseksualnosti kao urođenom, prirodnom procesu, a kasnije će njegov kolega napraviti i pamflet u kojemu je *homoseksualno* postala službena riječ (Mondimore, 2003: 36). Njegov pristup seksualnosti bio je vrlo jednostavan, smatrajući da ako netko ima osjećaje i gaji privlačnost prema osobi istog spola, to je vrlo prirodno i ne može se smatrati grijehom. „*Stoga prema njemu i ne postoji nešto poput neprirodne ljubavi jer gdje je istinska ljubav tu je i priroda*“ (Ulrichs u Mondimore, 2003: 36). Ovo stoljeće uz Ulrichsa,

donosi i prekretnicu u proučavanju istospolne privlačnosti jer će se uključiti i znanstveni, medicinski pristup proučavanju te će se pokrenut aktivisti diljem svijeta posebice nakon smrti Oscara Wildea. Već kao dvadesetpetogodišnjak, Oscar Wilde postao je jedan od utjecajnijih ličnosti Londona zbog svog iznimnog literarnog umijeća, u kojemu je između ostalog pisao i kritike na društvenu sredinu, no do smrti će ga dovesti netolerantna spolna politika koja nije pronašla razumijevanje za homoseksualnost (Mondimore, 2003: 188). Njegova smrt pokrenuti će lavinu reakcija diljem svijeta s ciljem da se takva spolna ideologija ugasi, a najznačajniji će biti oni u Stonewallu. 1969-te predstavljaju početak snažne, agresivne i nasilne borbe za homoseksualna prava, a početkom 1970-ih godina se u zemljama poput Švedske, Francuske i SAD-a osnivaju organizacije koje su se borile za prava homoseksualnih osoba (Mondimore, 2003: 220). „*Nakon uspjeha u Stonewallu, pripadnici LGBTQ zajednica stvarati će golemi pritisak na psihijatrijsku profesiju*“ (Mondimore, 2003: 221). „*Na kraju će American Psychiatric Association u prosincu 1973. izbrisati homoseksualnost s popisa duševnih poremećaja te je time utišana znanstvena marginalizacija homoseksualaca*“ (Mondimore, 2003: 221).

Ovaj kratak pregled povijesti homoseksualnosti može inicirati rezultat današnjem pristupu i razvoju homoseksualnosti. Iako se čini kao revolucionaran pojam upravo zbog brojnih osuda koja su društva prije suvremenog postavljala, homoseksualnost to nije. Ona je sveprisutna u svim društvima i povijesnim epohama, samo se ovisno o vladajućim ideologijama drugačije tretirala.

4. Rezultati istraživanja

4.1. Razmišljanje sugovornika o pripadnicima LGBT zajednica

Kako je navedeno i u metodologiji istraživanja, intervjuje smo započeli tražeći generalne stavove sugovornika i promišljanja o LGBTQ zajednici, te je li neki izvanjski faktor utjecao na kreiranje njihovih mišljenja o LGBTQ pripadnicima. Generacija1, odnosno generacija studenata složila se kako podupiru homoseksualne osobe i kako takvu vrstu spolnosti i privlačnosti ne smatraju *pogrešnom*, iako su svi pripadnici ove skupine ispitanika istaknuli da su heteroseksualci. Također, ova skupina navodi kako je homoseksualna, biseksualna ili transseksualna orijentacija potpuno normalna i prirodna. U svom radu, analizirajući Foucaultove queer teorije, Spargo komentira Foucaultovu tezu da je homoseksualnost proizvod kulture, no jednako kako homoseksualnost ima vlastitu kulturu, tako i je i heteroseksualnost ima svoju, želeći propitati mogućnost da ne postoji unificirani prirodni homoseksualni identitet, a heteroseksualni postoji (Spargo, 2001: 44). Čime doista želi naglasiti kako su zapadna društva vođena normama heteroseksualnosti kao potpuno prirodnom, a svi ostali oblici seksualnosti smatraju se neprirodnim, što potkrjepljuju i moji sugovornici generacije1 koji imaju dodatnu potrebu naglašavati kako su pripadnici LGBTQ zajednice *normalni* ljudi. Iako ih ova skupina sugovornika podržava, ova skupina oštro i s negodovanjem osuđuje sve otpore, borbe i nemire koje stvaraju postavljajući svoje zahtjeve i sebe u krupni plan stvarajući tako još omraženiju i apatičniju sliku o sebi u društvu, a toleranciju onih kojih žele izazvati, ne izazovu. Također, ova generacija smatra kako često unutar svojih javnih istupa i prosvjeda pripadnici LGBTQ zajednice uključuju vulgarne i nedopadljive stvari, provociraju različitim parolama, te prosvjedi u ideji budu mirni, ali se često pretvore u agresivne i nasilne prosvjede stvarajući nered i privlačeći dodatnu ekscentričnost zbog kojih ih ljudi još manje mogu razumjeti. Često su takvi otpori i povorke osuđivani od strane državnih institucija i vladajućih elita te se borba za jednakopravnost provede u ulični nered. „*Lezbijke, gej muškarci i transvestiti su kroz većinu američke povijesti povremeno pružali otpor ma koliko bio slab, kratkotrajan ili neučinkovit društvenim i zakonskim institucijama koje su ih ugnjetavale*“ (Carter D., 2011: 19). Na moje potpitanje zašto smatraju da svojim protestima neće izazvati toleranciju i razumijevanje od onih čiju pažnju žele zadobiti, generacija1 odgovor je svela na Hrvatsku povijest i politiku u kojoj uglavnom dominiraju tradicionalna uvjerenja i ideologija te je utjecaj Crkve zastupljen u svakoj vladajućoj dominantnoj odluci. Razmišljanja generacije1 naišla su na osude od generacije2 sugovornika. Ova generacija2 smatra da su homoseksualne osobe, kao i svi pripadnici LGBTQ

zajednice bez iznimke bolesni ljudi, te prema njihovu iskazu zaslužuju određeni medicinski tretman, skrb i liječenje smatrajući da su vođeni pogrešnim vrijednostima i čudni su. „*Ovakva promišljanja možemo usko povezati uz Foucaultovu queer teoriju koja potječe iz rječnika engleskog jezika, a pojam označava ekscentričan, nekonvencionalan, blago poremećen, sumnjiv, čudan, smiješan, slab, nepriseban, a odnosio se kao pogrdan naziv na uglavnom muške homoseksualne osobe, no danas je ovo općeprihvaćen pojam kojim se LGBTQ zajednica želi suprotstaviti homofobičnoj okolini*“ (Spargo, 2001: 7). Nadovezujući se na *queer* pojam čudnog, usko je povezan i interdisciplinarnan, antropološki koncept naziva *agnotologija* ili studija o neznanju u okviru koje se govori o neznanju i odsustvu znanja te kako faktori poput vremenske kronologije, detaljnosti, smještanja na ljestvicu i intencionalnosti mogu dovesti do kreiranja neznanja, što se povezuje uz ispitanike generacije2 koji su svoje stavove kreirali kroz niz društvenih pretpostavki uključujući i vremensku kronologiju i intencionalnost (Croissant, J., 2014: 5). Saznajem kako su na stavove generacije2 ponajviše utjecali mediji koji uglavnom ocrnjuju ove zajednice uz par iznimki, ali i činjenica da su ispitanici pripadnici heteroseksualne spolne orijentacije te im je potpuno neshvatljiva istospolna privlačnost. Vodeći razgovor s ovom generacijom2, ostavljena sam dojmom da su se sugovornici pasivno vodili odgovorima dugih i samo na te odgovore nadovezivali vlastite. Razlog više za nerazumijevanje LGBTQ zajednica kod ove generacije2 može biti i malena sredina unutar koje su odrastali u kojima je odgoj počivao na tradicionalnim osnovama, kao i stupanj obrazovanja koji je u vremenu njihova odrastanja bio sveden na svega nekoliko razreda osnovne škole, te osnovno obrazovanje nije bilo obavezno, a i očekivanja su bila drugačija te su podrazumijevala fizički rad kao imperativ i glavni motiv za preživljavanje. Također, razlog više može biti sustav i moralni identiteti ili vođe koji su nadmetali svojim ideološkim iskazima stavove protiv pripadnika LGBTQ osoba. Na njihove konstatacije mogla je utjecati vjeroispovijest, katolicizam i Crkva kao institucija koji svaki oblik spolnosti, osim heteroseksualnosti oštro osuđuju, videći homoseksualnost kao individualnu samovolju te takvu seksualnost smatraju kao vraćanje društva na najnižu stepenicu razvoja. Uz Crkvenu ideologiju, postoje i mnogi autori i istraživači koji vide jedino heteroseksualnost ispravnim načinom humanog razvoja spolnosti. Na moje potpitanje što je utjecalo na ovakve stavove prema pripadnicima ove zajednice i je li religioznost moralna okosnica koja im ne dopušta podupirati LGBTQ zajednice, odgovori su se razilazili. Dvoje od troje ispitanika ove generacije smatra se nimalo religioznim osobama niti onima koji se vode religijskim načelima u životnim situacijama, istovremeno je riječ o dva muškarca, dok se jedna ispitanica u ovoj skupini smatra religioznom osobom i kaže kako se pokušava voditi svim kršćanskim načelima u svom životu, a heteroseksualnost je jedna od tih. „*Istraživanja navode*

da se osobe s negativnim stavovima prema LGBT osobama razlikuju od onih s pozitivnim po nekoliko karakteristika: imaju manje osobnih interpersonalnih kontakata s LGBT osobama, pod većim su utjecajem negativnih stavova od drugih, većinom su muškog spola, stariji su i manje obrazovani, religiozniji su, imaju tradicionalne stavove prema rodnoj ulozi, izražavaju veći nivo autoritarnosti, imaju negativniji stav prema seksualnosti uopće“ (Božić u Mediji i LGBT zajednica, 2004: 42). Razgovarajući sa sugovornicima i jedne i druge generacije, pokazalo se kako su žene otvorenije i spremnije prihvaćaju neuniformnosti za razliku od krutih stavova muškaraca s kojima su vođeni intervjui, što potvrđuju i provedena istraživanja. Stoga će muškarci uvelike imati negativniji pristup prema bilo kojem nedominantnom obliku spolnosti od žena. Jedno od objašnjenja zašto su muškarci negativnijih stavova prema homoseksualnim osobama može biti zato što muškarci mogu osjećati pritisak da iskažu heteroseksističke stavove kako bi time potvrdili svoju muskuloznost (Killianski, 2003). Ovakvi stavovi rezoniraju i sa kontaktima i poznanstvima osoba LGBTQ zajednica. Ispitanice generacije1 tvrde kako poznaju više od jedne osobe pripadnike LGBTQ zajednica, dok generacija2 ne poznaje niti jednu osobu. Čime je dokazano kako osobe koje imaju više iskustva s osobama nedominantne hetero spolne orijentacije, mišljenja su im liberalnija i tolerantnija. Također, stupanj obrazovanja koji će ova generacija steći veliki je preduvjet za razvoj pozitivnijih stavova prema pripadnicima LGBTQ skupine, a onda i pozitivnijim stavovima započinje i stvaranje kontakata.

4.2. Reprezentacija, Stereotipi i predrasude o pripadnicima LGBTQ zajednici

Kao društvo smo suočeni s određenim normama i potrebama prema kojima se označavamo ili si pridajemo neke etikete pomoću kojih se želimo okarakterizirati, osjećati bolje, istaknuti se ili postignuti određenu reakciju kod ljudi. Stoga je naredno pitanje upravo bilo povezano uz reprezentaciju pripadnika LGBTQ zajednica. Na pitanje kako mogu prepoznati LGBTQ osobe prema vizualnom identitetu kojega sami odabiremo, te utječe li fizički izgled na društvene deklarativne vrijednosti i sposobnosti koje pridaju tim osobama, ispitanici su odgovorili u skladu s očekivanjima.

Od generacije1 čula sam poprilično univerzalne i stereotipne odgovore, odnosno onakve kakve nam društvena struktura, mediji i društvene mreže prolongiraju o fizičkim obilježjima pripadnika LGBTQ. Generacije1 ženama pripisuje fizički izgled koji podsjeća na muškarce, navodeći kako najčešće imaju kratku kosu u nekoj neuobičajenoj boji, kako ne vole nositi haljine i suknje, često posežu za predimenzioniranim i vrećastim odjevnim komadima,

uglavnom odabiru muške prijatelje i ponašaju se u skladu s muškarcima, neverbalnom komunikacijom i gestikulacijama više podsjećaju na muškarce nego na žene te su sklone narkomaniji. Kroz navedene odgovore ove generacije, koja se složila oko svih navedenih odrednica stavljaju etiketu cijeloj skupini žena homoseksualaca koja ih označuje kao negativnu pojavu. Sugovornici generacije1 ovdje govore o terminu u literaturama označen s *butch* lezbijke koje izgledom i odijevanjem pariraju onome kako se to očekuje od heteroseksualnog muškarca u patrijarhalnom društvu. „*Ona je glavni stereotip i omiljen način prikazivanja lezbijki u mainstream medijima, no često se zaboravljaju femme lezbijke odnosno one lezbijke koje su žudnja svakog heteroseksualnog muškarca i koje svojim izgledom ne odudaraju od većine ženske populacije*“ (Čaušević, J., Spahić, A., Omeragić, M. 2013: 25). Za muškarce pripadnike LGBTQ zajednica sugovornici generacije1 smatraju da su oni previše feminizirani, previše drže do svog izgleda, često imaju lijepa, izgrađena tijela, ugodnog su mirisa, uvijek su dosta elegantni i pristojni, preferiraju zdravu hranu i druženje s ženama, vole kupovati na ženskim odjelima i nositi njihove stvari. Ovakvo mišljenje oprečno je onomu što pokazuju analize i istraživanja provedena na ovu temu govoreći kako tvrdnja da gej muškarci imaju istančaniji smisao za modu nije istinita i u konačnici je štetna (Frank u Crimmins, 2007: 117).

Iako u generaciji1 sugovornika nije sudjelovala niti jedna muška osoba te sam dobila samo percepciju ženske populacije koja smatra kako je u društvu prihvatljivije doživjeti ženu istospolno orijentiranu, od muškaraca te smatraju da muškarci homoseksualci nose opsežniji teret zbog tradicionalnih obiteljskih vrijednosti koje su sociološki nadmetnute. Uz sugovornike generacije1 takva se potvrda može pronaći i kroz komentare po javnim portalima ili na društvenim mrežama. „*U Americi se (2001) provelo istraživanje o dopadnostima heteroseksualaca ka homoseksualcima, a iz istraživanja jest proizašlo kako su ispitanici imali negativnije stavove prema muškarcima kao homoseksualcima (njih 24%) nego prema ženama (njih 18%)*“ (Božić u Mediji i LGBT zajednica, 2004: 42). Iz ovoga možemo zaključiti da su muškarci više pod pritiskom društvenih standarda svoje rodne uloge te su zbog toga često kažnjavani i moralno osuđivani od strane obitelji, prijatelja, ali i drugih muškaraca. Što potkrepljuje i činjenica koju današnji povijesni zapisi često zaboravljaju napomenuti jest da su upravo homoseksualci – označeni ružičastim trokutom – uz Židove i Rome bili jedna od najvećih žrtava njemačkih koncentracijskih logora (Mondimore, 2003: 197). Generacija2 sugovornika nisu složni oko izgleda homoseksualaca jer neki ne znaju kako bi opisali osebujan stil i način odijevanja, a zanimljivo je da su u kontekstu ovoga pitanja bili usredotočeni samo na mušku populaciju LGBTQ pripadnika. Kroz nekoliko potpitanja, generacija2 sugovornika

jasno su dali do znanja da im je neprihvatljivo vidjeti muškarce u haljinama ili žene koje ne drže do svog izgleda te su takve pojave uglavnom viđali na televiziji i kroz filmski medij, uživo nikada. Rodni studiji i znanstvenici s tog područja praveći granicu odjeljuju homoseksualce i transvestite, dok ispitanici ove generacije ta dva pojma svrstavaju u jednu skupinu što ukazuje na nedovoljnu educiranost o pojmovima. „*Transrodne osobe su osobe koje osjećaju nesklad između roda s kojim se poistovjećuju i spola koji im je pripisan pri rođenju*“ (Unger, 2014). Najvažnija razlika između transeksualnosti i homoseksualnosti jest u tome da jedno stanje potiče iz osjećaja o sebi, a drugo iz osjećaja o drugima, prvo proizlazi iz proživljavanja nesklada između unutarnjeg jastva i vanjskog tijela (Mondimore, 2003: 175).

Generacija2 ispitanika, u ovom se pitanju dotaknula LGBTQ zajednica kao glavnim prenosiocima spolnih bolesti, u prvom redu navode bolest AIDS, ali i ostale bolesti jer smatraju da su LGBTQ pripadnici promiskuitetniji od heteroseksualne populacije. Analizirajući podatke Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo osoba oboljelih od HIV-a/AIDS-a na području Republike Hrvatske u proteklih godinu dana, podaci prikazuju kako je od šezdeset devet novooboljelih više od 74% vjerojatno bilo putem muških homoseksualnih odnosa. No, iako su podaci iz protekle godine pokazali homoseksualce kao glavne prenosiocce ove bolesti, ova je činjenica vrlo pogrešno interpretirana u društvu čime je ukorijenjena u identitet homoseksualaca. Dok podaci na globalnoj razini pokazuju kako je rizik od zaraze dobivanja AIDS-a ili bilo koje druge spolne bolesti nema veze sa spolnim usmjerenjem već sa spolnim navikama svakog pojedinca. Tako će čak 96% zaraze biti prijenos nezaštićenim spolnim odnosom. (HZJZ, Epidemiologija HIV infekcije i AIDS-a u Hrvatskoj, url.)

S obzirom na navedene stereotipe i jedne i druge generacije ispitanika, vjerovanja su da vrlo lako mogu uočiti pripadnike LGBTQ zajednica. Međutim, osim u malom postotku slučajeva nemoguće je samo na osnovu izgleda i manira zaključiti da je netko homoseksualne orijentacije (Hyde, 1994). Uzevši stereotipe u obzir, postoji li mogućnost povezivanja istih s obzirom na činjenicu da živimo u relativno mladoj državi, a sugovornici dolaze iz manjeg grada središnje Hrvatske, okruženi smo vjerskim fundamentalizmom i dominantnom katoličkom religijom ili se stereotipovi mogu povezati s činjenicom da smo ekonomski i društveno slabije razvijeni od drugi svjetskih zemalja. Prije svega, vjerojatno su svi od navedenih faktora utjecali na takva promišljanja kazivača. Naime, Hrvatska je devedesetih godina proživljava odcjepljenje od Jugoslavije i Domovinski rat. „*Time ne samo da se zaustavlja daljnji napredak u pravima homoseksualaca koji je započeo u osamdesetima, nego se i ti pozitivni trendovi izokreću. Iako se, naravno, u razmatranju razloga tome ne može zanemariti velika humanitarna i socijalna*

kriza koju je uzrokovao rat, odgovornost tome svakako snosi i usmjerenje tadašnje političke opcije koje je svoje političke odredbe temeljila na sprezi nacionalističkih i vjerskih vrijednosti i rodno tradicionalnoj ideologiji, diskriminirajući socijalne manjine“ (Vuletić, 2004). Činjenica da je Hrvatsko društvo bilo suočeno s ratom stvarala je i značajnu potrebu za osnaživanjem kolektivnog i nacionalnog identiteta i zajedništva koji je podrazumijevao tradicionalna načela. Takvo stanje zadržat će se do dvijetisućitih godina kada će dominantne politička vlast pronaći više tolerancije i razumijevanja za diskriminirajuće seksualne manjine, a niz promjena zahvatit će i zakonodavstvo te javni diskurs koji neće ignorirati seksualne manjine, a prava LGBTQ osoba hrvatsko društvo mora adresirati (Jurčić, 2011). Istovremeno se u drugim zemljama zapadne Europe ovakvi zakoni bili su afirmirani i dobro provedeni. Samim time, javlja se nepovoljna pozicija za hrvatsko društvo koje je dosta kasnije evolviralo prema prihvaćanju seksualnih manjina odnosno LGBTQ zajednicu. U svrhu ovog fenomena, javlja se znanstveni pristup geopolitike koji dovodi u korelaciju odnos politike i mjesta na kojemu se ona odvija, uzimajući veliki broj aspekata u obzir, od kojih je jedan od osnovnih geografski determinizam koji ujedinjuje tlo i društvo u kojemu odlučujući faktor kako će ono biti ustrojeno ima tlo na kojemu živi (O'Tuathail, 2002.). Što potvrđuju i teze ispitanika: s obzirom na tlo na kojem živimo i politiku s kojom smo suočeni, zaključak ispitanika je da izgled u našoj regiji uvjetuje pripadnike zajednica.

4.3. Stavovi sugovornika o posvajanju djece kod istospolnih parova

Pojam LGBTQ posvajanja pojavio se 1974. godine. Prije toga osobe homoseksualne orijentacije nisu imale pravo posvajati djecu jer se njihova seksualna orijentacija smatrala mentalnim poremećajem (Mondimore, 2003: 221) No, stvari su se počele mijenjati nakon gay pokreta, nastankom otvorenije okoline i reklasifikacije homoseksualnosti kao mentalne bolesti.

U Hrvatskoj posvajanje kod istospolnih parova predstavlja vrlo enigmatičan i intrigantan proces oko koje se podiže medijski senzacionalizam, govor mržnje i osude na svakoj razini. Odavno smo suočeni s činjenicom da je u Hrvatskoj generalno jako teško posvojiti djecu, bez obzira jesmo li heteroseksualci ili homoseksualci. Da bismo uopće mogli posvojiti dijete moramo zadovoljavati određene uvjete poput stabilnih primanja, stalnog radnog odnosa, posjedovanje imovine, dobrog mentalnog zdravlja i slično (Adopta, 2016, ulr.). Iako je u Hrvatskoj onemogućeno, barem za sada, posvajanje djece u homoseksualne obitelji zanimalo nas je što

ispitanici smatraju o izmjeni zakona koji bi išao u korist homoseksualcima kao jednako podobnima za ostvarivanje roditeljstva i odgajanje djece. Crimmins navodi kako je to relativno novija pojava zanimanja gej muškaraca za usvajanje djece i podizanje obitelji (Crimmins, 2007: 126).

Generacija1 smatra kako je mogućnost posvajanja djece kod istospolnih parova svojevrsna utopija, iako bi im dvoje od troje ispitanika omogućilo posvajanje. Razlozi zašto bi im trebalo omogućiti posvajanje, moji sugovornici, navode: mogućnost pružanja bezuvjetne ljubavi koja im se ne može pružiti u dječjim domovima jer se dvije ili tri zaposlenice ne mogu toliko posvetiti svakom djetetu, djeca koja su ostavljena najčešće završavaju u domovima u kojima nemaju svoju sobu i privatnost, nitko ih ne može odvesti na pravi put i prepoznati njihove talente i vrijednosti. Također, ova generacija1 povezuje odrastanje u dječjim domovima uz negativno i traumatično iskustvo, smatrajući kako su djeca u dječjim domovima češće sklona razvoju depresije i anksioznosti zbog nedostatka roditeljske ljubavi i prijateljstva i češće su skloni delikventnom ponašanju. Osuđuju sustav koji zbog nedostatka materijalnih sredstava i kapaciteta ne može omogućiti ovoj djeci daljnje školovanje od srednjoškolskog obrazovanja te su s navršениh osamnaest godina primorani napustiti dom gdje je njihovo snalaženje otežano te se predaju alkoholizmu i narkomaniji. Jedna ispitanica ove generacije smatrala je da je neprirodno da djecu odgajaju dvije istospolne osobe, navodeći kako se u njezinoj obitelji oduvijek znalo koja je uloga majke, a koja je uloga oca. Vodeći se rodnim ideologijama, ova ispitanica generacije1 navodi kako će afirmacijom zakona da istospolni parovi posvajaju djecu, ona postati omražena u društvima i postati će predmetom izrugivanja jer ih odgajaju dvije majke ili dva oca, što nikako ne može biti dobra okolina za psihološki razvoj djeteta. Nadalje, napominje kako je i veća vjerojatnost da će i samo dijete postati homoseksualne orijentacije pri odgoju od strane istih te ispitanica ukazuje kako homoseksualni muškarci imaju sklonost zlostavljanju djece. Znanstvena istraživanja demonstriraju drugačije podatke. Zaključci stručnjaka na području seksualnog zlostavljanja govore da se zlostavljanje djece događa između heteroseksualnih i homoseksualnih muškaraca u jednakoj mjeri. Prema statistikama, seksualno zlostavljanje djevojčica od strane odraslih heteroseksualaca daleko prednjači pred seksualnim zlostavljanjem dječaka od strane odraslih muškaraca homoseksualaca (Grotha i Birnbauma, 1978 u Herek 2015).

Vrlo je zanimljivo kako je navedena ispitanica do sada imala pozitivne stavove prema pripadnicima LGBTQ skupinama i uglavnom ih je odobravalala, što potvrđuje kako se ispitanici u ovakvim istraživanjima podliježu davati društveno prihvatljive odgovore ili su vođeni

odgovorima ostatka skupine kako ne bi bili osuđivani. Također, stavovi ove kazivačice podudaraju se s jednim australskim istraživanjem koje je pokazalo kako heteroseksualni ispitanici vjeruju da će djeca koju odgajaju istospolni roditelji iskusiti zbunjenost oko svoje seksualne orijentacije i rodnog identiteta, da je vjerojatnije da će biti homoseksualne orijentacije te da će imati lošije vršnjačke odnose i doživjeti zadirkivanje više nego djeca heteroseksualnih roditelja (Morse, McLaren i McLachlan, 2008.) „*S druge strane, znanstvena literatura upućuje na visoku razinu sličnosti u različitim aspektima mentalnog zdravlja između djece koju su odgajale majke lezbijke, gej očevi, biseksualni i heteroseksualni roditelji*“ (Anderssen, Amile i Ytteroy, 2002; Bos, Van Balen i Van de Boom, 2005; 2007; Golombok i Badger, 2010; Wainright, Russell i Patterson, 2004, u *Ja nisam gej mama, ja sam mama*, 2016: 24). Također, meta analiza istraživanja o razvoju djece istospolnih i heteroseksualnih roditelja pokazuje da se djeca iz obitelji s istospolnim roditeljima ne razlikuju od djece heteroseksualnih roditelja u kognitivnom, socijalnom i emocionalnom razvoju, usvajanju rodnih uloga i rodnog identiteta, kao ni u svojim seksualnim preferencijama (Crowl, Ahn i Baker, 2008.) No, kako je ova tema postala predmet brojnih istraživanja, nisu svi znanstvenici pozitivnog mišljenja o odrastanju unutar LGBTQ zajednica smatrajući da takvo odrastanje negativno utječe na razvoj djece, no takvi rezultati i interpretacija oštro su osuđivani u znanstvenim krugovima (Cameron i Cameron, 1998; Regnerus, 2012; u *Ja nisam gej mama, ja sam mama*, 2016: 25).

Generacija2 mojih ispitanika složila se s tim da je ipak bolje da su djeca u obitelji, bez obzira na istospolne roditelje, nego da borave u dječjim domovima bez adekvatne skrbi. Ovu generaciju najviše pogađaju što djeca u domovima jako slabo jedu i što nemaju prostora za privatnost i roditeljsku ljubav. Iako su stavova protiv homoseksualaca, pristali bi dati dijete u jednu takvu obitelj jer je sve bolje neetičnih uvjeta dječjeg doma. Stručnjaci kazuju kako djeca koja žive i odrastaju u dječjim domovima imaju više poteškoća u ponašanju i osjećajima (Maretić i Sindik, 2013.). Češće se povlače u sebe, depresivnija su, agresivnija, a socijalni odnosi su im nepovoljni, na što će upozoriti i pravobraniteljica Pirnat-Dragičević, govoreći kako se domovima za djecu s poremećajima u ponašanju krše se prava i interesi djece. Nadalje, navodi, među ostalim, da su djeca smještena u velikim i starim zgradama potpuno neprimjerenim današnjim suvremenim uvjetima. Po zastarjelom konceptu velikih popravnih domova, prostori djeluju domski dehumanizirano i hladno, zapušteni su, negdje se i ne mogu zagrijati, te su prostori ispunjeni sveprisutnim vršnjačkim nasiljem kojega osoblje ne može kontrolirati (Zakazao sustav, Novi list. Hr., url.)

4.4. Istospolni brakovi i životno partnerstvo

U Hrvatskoj, homoseksualne osobe mogu sklopiti tzv. životno partnerstvo, imajući potpuno ista prava kao i heteroseksualci osim mogućnosti posvajanja djece, te se hrvatskim zakonom o ravnopravnosti spolova zabranjuje bilo kakva diskriminacija na temelju spolne orijentacije (NN 82/08, članak 6., stavka 3, Zakon hr. url). Ovaj podatak bio je motiv za poticanje razgovora o mogućnosti sklapanja brakova između istospolnih parova. Također, motiv za raspravu o ovoj temi su i podaci koji pokazuju kako se homoseksualni parovi mogu usporediti sa heteroseksualnim parovima na više razina. Smatra se da su gej/lezbijski parovi manje intenzivni u jačini svojih konflikata, te je vjerojatnije da će se u odnosu na heteroseksualne parove osjećati dobro/pozitivno nakon konflikta te su sposobniji utješiti jedno drugo (Gottman, Levenson, 2003 u Žganec, Lopizić, Penezić 2014: 310). Generacija1 sugovornica, uglavnom ranije nisu promišljale o tome te poprilično indiferentno pristupaju ovoj problematici. Smatraju kako odobravaju ostvarivanje životnog partnerstva, no dvije od tri ispitanice navode kako u tome pronalaze diskriminaciju jer kako kažu naziv samog braka odnosno partnerstva jest ponižavajući i diskriminirajući jer se partnerski odnos stvara unutar poslovanja, ali ne i sa osobom s kojom odabiremo provesti cijeli život. Jedna od ispitanica ove generacije nadovezala se na prethodno pitanje s digresijom kako u braku mora postojati mogućnost posvajanja te u tome opet vide degradaciju ove skupine. S druge strane, ista ispitanica dovodi u pitanje ravnopravnost hrvatskih zakona koji su u osnovi jedno, ali u praksi dolazi do devijacije i drugačijih prizora. Jedan izvor je potvrdio kako su pripadnici LGBTQ zajednica poprilično zadovoljni ishodom odluke Ustavnog suda koji im je prije pet godina odobrio sklapanje partnerstva, ali kažu kako će se nastaviti boriti i dalje za ostvarenje bračne jednakosti koja će garantirati normalan odnos bračne zajednice kao u Nizozemskoj i Belgiji te za posvajanje djece kako bi bili ravnopravni s heteroseksualnim brakovima (Dobrović, Z. i Bosanac, G. u Usmena povijest homoseksualnosti u Hrvatskoj). Evoluiranju ovakvih zakona i u Republici Hrvatskoj, doprinosi sve snažniji i brojniji aktivizam i brojni pokreti koji uključuju ne samo spolno diskriminirajuće manjine, već i dominantna heteroseksualna uvjerenja. „*Aktivizam LGBT organizacija usmjeren je institucionaliziranju istospolne zajednice kako bi se svakom ljudskom biću osigurao dostojanstven život i pravo življenja u zakonski priznatoj zajednici s mogućnošću posvajanja djece*“ (Mediji i LGBT zajednice, 2004: 50). Generacijski jaz osjetio se i u ovom pitanju, generacija2 protivi se istospolnim brakovima. Oni smatraju kako je to diskriminacija *pravih brakova* između muškarca i žene, a ne diskriminacija homoseksualnih parova. Teže

mišljenju da je brak zajednica jednog muškarca i jedne žene i prema tome LGBTQ pripadnici ne mogu ostvariti brak. Partnerstvo ovoj generaciji, također, stvara probleme jer ne vide smisao u samoj riječi *partner*. Iako, su ovoj generaciji ispitanika poznati podaci u kojima su istospolni parovi jednako kompetentni partneri kao heteroseksualci te vrlo rijetko postoji disfunkcija u odnosima između njih, ipak ova generacija jednocrtno zagovara heteroseksualnu opredijeljenost (Žganec, Lopižić, Penezić 2014: 311). U svakom slučaju ova generacija osporava dopuštanje brakova/partnerstva između LGBTQ osoba, ali voljni su im ustupiti posvajanje. Jedno istraživanje pokazalo je kako ispitanici koji se protive sklapanju istospolnih brakova uglavnom svoje odgovore potkrepljuju religijskim uvjerenjima, dok zagovaratelji ovakvih brakova su najčešće osobe koje u svojim okolinama imaju privatna poznanstva s homoseksualcima te vođeni vlastitim iskustvom odobravaju partnerstva (Herek, 2015). Odgovori sugovornika propituju činjenicu jesmo li kao društvo svjesni postojanja istospolnih partnerstva te ima li u Hrvatskoj istospolnih supružnika koji su ozakonili svoju istospolnu privlačnost. U manjim sredinama takve stvari su nepojmljive, ali metropolitanska središta poput Zagreba sve više razvijaju pozitivne stavove prema LGBT osobama, tako i ne iznenađuje činjenica da je u Zagrebačkoj županiji ostvaren i najveći broj istospolnih partnerstva. Kako saznajem u razdoblju od 2014. godine do 2018. godine u hrvatskoj je sklopljeno 262 životna partnerstva. „U Gradu Zagrebu njih 167, u Istarskoj županiji 27, u Primorsko-goranskoj njih 25, dok ostale županije broje puno manje ili niti jednu sklopljenu zajednicu između istospolnih osoba“ (Mrvoš Pavić, 2018., url).

5. Hrvatska i LGBTQ

Već spomenuta pobuna u Stonewallu 1969 godine, kao inicijativa za jednakopravnost svih, zaživjela je u većini Američkih saveznih država, dok se u to vrijeme u Hrvatskoj uglavnom prešućivala i izolirala drugačija spolna opredijeljenost od heteroseksualne zbog ugnjetavanja društva i politike. Aktivizam na području Hrvatske svoje početke bilježi predratnih, devedesetih godina dvadesetog stoljeća, osnivanjem ženske grupe *Lila inicijativa*. Ubrzo nakon, nastat će još nekoliko ovakvih inicijativa, no njihov rad uglavnom je bio sveden na zaključane urede u kojima su pružale potporu kroz telefonske pozive, informiranje o spolnim bolestima i o pravima pripadnika navedene zajednice. „*Sjećam se da smo radile u zaključanom uredu zbog mogućnosti da nam neko upadne ili da nas provocira. Bilo je tada više neugodnih i uvredljivih telefonskih poziva*“ (Crol.hr. 2014, url). Ratno stanje negativno je utjecalo na rad ovih organizacija jer je usporen proces razvoja i stvaranja okoline pogodne za prihvaćanje i toleranciju LGBTQ pripadnika. Jedna od najznačajnijih organizacija, aktivna i danas, a pokrenuta dvije tisućitih godina jest udruga LORI iz Grada Rijeke koja je željela potaknuti socijalizaciju i sigurnu zonu za sve pripadnika LGBTQ zajednica. Početkom dvadeset i prvog stoljeća navedena organizacija napraviti će tada vjerojatno najradikalniji pothvat za dobrobit i senzibiliziranje LGBTQ zajednica u Hrvatskoj, a to je snimanje spota *Ljubav je Ljubav*, kojega je nacionalna televizija odbila promovirati (Crol.hr. 2014, url). Rastom broja organizacija koje su se protivile javnom govoru mržnje, homofobiji i diskriminirajućim postupcima vladajućih, pojavila se potreba za javnim isticanjem borbe za jednakost i pravdu. Stoga će se u Zagrebu, 2002. održati prva povorka ponosa naziva *Gay Pride Zagreb – Iskorak KONTRA predrasuda* (Zagreb Pride, url). Prije samog održavanja ova povorka privukla je veliku medijsku pozornost, između ostalog i zato što se radilo o drugoj Povorci ponosa organiziranoj u nekoj od postsocijalističkih europskih zemalja (Zagreb Pride, url). Procijenjeno je da je u prvoj povorci sudjelovalo čak 300 ljudi većinom podržavateljice i podržavatelji iz civilnih inicijativa, a čak 30 osoba bilo je fizički napadnuto uoči ili nakon povorke (Zagreb Pride, url). „*Nastavili/e smo govoriti, a masa izvan povorke je hučala, vikali su i zviždali, palo je čak i nekoliko suzavaca*“ (Crol.hr. 2014, url). Iako, dojmovi nakon prve Povorke nisu bili pozitivan resurs za stvaranje novih, ipak se od te 2002. godine u Zagrebu svake godine održava jedna Povorka pod različitim nazivima, ali uvijek sličnim ili istim motivom. 2019. godine Zagrebačka je Povorka ponosa doživjela svoju punoljetnost, ovogodišnja povorka nikada nije brojila više mladih, hrabrijih i snažnijih glasova koji su spremni zauzeti svoje mjesto i prostor u suvremenom svijetu. Naime,

ovakve povorke predstavljaju i najdugovječniji prosvjed za ljudska prava u Hrvatskoj, a svojim namjerama ne samo da potiču socijalizaciju i senzibilizaciju LGBTQ zajednica u društvu, već su i edukativno- informativnog karaktera kojima se postižu pozitivni učinci u sagledavanju svih problema s kojima su pripadnici ovih zajednica primorani suočavati. Danas su pripadnici ovih zajednica manje selektirani u društvu, uključeni su u razvoj i napredak društva, sudjeluju u politici jednako koliko i u znanstvenim sferama te se zapošljavaju u državnim institucijama, zahvaljujući edukaciji, povorkama i raznim organizacijama i volonterima koji sve resurse ulažu protiv homofobnih stavova, i dosita napredak je spor, ali vidljiv.

6. Edukacija i obrazovanje

Svjedoci smo, posljednjih nekoliko godina sve učestalijim raspravama vezanim uz zajednicu i prava LGBTQ osoba, ali znanstvenog pokrića i edukacije u takvim raspravama uvelike nedostaje. „Što će najbolje uputiti rezultati istraživanja koje je provela Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA, 2014), u svim državama koje su sudjelovale u istraživanju u prosjeku 47% sudionika/sudionica istraživanja u zadnjih 12 mjeseci doživjelo je nasilje ili diskriminaciju zbog svoje seksualne orijentacije prema kojima Hrvatska i Litva prednjače“ (Ja nisam gej mama, ja sam mama, 2016: 150). Glavna pretpostavka razvoju diskriminacije i netolerancije prema osobama LGBTQ zajednice jesu manjak edukacije neinformiranosti, religija, tradicionalna uvjerenja i politička ugnjetavanja ove skupine. Svijest o ovakvim stavovima i pojavama trebamo tražiti unutar znanosti i znanstvenih istraživanja koja će društvo upućivati u neku temu, a educiranje o temi LGBTQ zajednica izbjeći ćemo ksenofobične i homofobne društvene stavove i promišljanja, a samim time i početak razvoja prihvaćanja seksualnih manjina (Who owns science? The Manchester Manifesto, 2009.) No kako su znanost i društvo dva neodvojiva pojma, koncepte znanstvenih perspektiva i znanja moramo započeti primjenjivati kroz praksu u društvu, riječi su Nowotny (Nowotny, H. u Rethinking science, 2001: 6). Nadalje smatrajući kako znanost više ne možemo smatrati autonomnim prostorom koji je jasno obilježen od kulture, gospodarstva i društvene zajednice, Nowotny je zamislila kako znanstvene prakse moraju pronaći svoje mjesto u društvu i kako će doprinijeti društvenom razvoju. U ovom slučaju takvu praksu bismo mogli uključiti u poimanje LGBTQ zajednica, ali nam još uvijek nedovoljna razvijenost to onemogućava, ali i dominantne kulturne politike koje ne pronalaze razumijevanje za ulaganje u educiranje ljudi o ovim problemima (Nowotny, H. u Rethinking science, 2001: 5).

Međutim, važno je istaknuti i koliko društvene i humanističke znanosti uspješno promoviraju vrijednosti u društvu i koliko medijski obrađene teme utječu na oblikovanje dominantnih društvenih vrijednosti. Uvelike će ovisiti koje će stavove usvojiti društvo s obzirom na odrastanje ili življenje u diskriminirajućim homofobnim društvima koja dovode do razvitka negativnih stavova i predrasuda o homoseksualnosti (Bancroft, 2009; Bigner i Wetchler, 2012; LeVay i Baldwin, 2012 u Žganec, Lopižić, Penezić 2014: 319). Na primjeru ovoga istraživanja možemo vidjeti na koji način funkcioniraju vrste znanosti u društvu koje je Nowotny nazvala *Mode 1* i *Mode 2* (Nowotny, H. u Rethinking science, 2001). Glavna značajka *Mode 2* znanosti, jest da se znanje stvara u kontekstu primjene unutar suvremenog svijeta kroz različita načela u

kojima znanstvene metode dopiru do članova društvenih zajednica te se nizom praksi počinju i primjenjivati, dok *Mode 1* znanost vežemo uz tradicionalna društva u kojima su znanstvena istraživanja i vrijednosti smatrana odvojenim od društvene sfere te tada znanstvene ideje nisu pronašle afirmaciju unutar društava. Što u ovom istraživanju potvrđuju i generacije ispitanika koje povezujemo uz tradicionalne norme u kojima je generacija² ispitanika odrastala, kada je društvo bilo neprijateljski nastrojeno prema znanstvenim vrijednostima i metodama što se ispoljava kroz njihove stavove i danas. Uz takvu podređenost znanstvenih vrijednosti važno je i već spomenuto ratno stanje i politika koje su dodatno verificirale jačanje kolektivnog i nacionalnog identiteta i zajedništva što je u osnovi sadržavalo tradicionalne svjetonazore. S druge strane, *Mode 2* znanje potvrđuje se kroz stavove generacije¹ ispitanika koje odrastali u razvijenijim i suvremenijim okolnostima te su i njihovi stavovi potkrepljeni znanstvenim domenama. Načinom na koji se stvara znanje u društvu ovisit će kasnije i o promišljanjima stavova članova tih društava što unutar ovog istraživanja potvrđuje mijenja drugačijih stavova ispitanika kod dvije generacije, a time onda i različito percipiranje LGBTQ zajednice. Hrvatsko društvo sve više provodi socijalizaciju znanosti i njezinih perspektiva, što potvrđuju i stavovi generacije¹ no i dalje su ulaganja u znanstvena istraživanja, perspektive i edukaciju nedovoljna, iako su ona uvjet za uzlazni razvoj društva. Također, obrazovanje i edukacija ne samo da će doprinositi razvoju društvene strukture već se dodatnim obrazovanjem i otvaranjem studija posvećenih rodnim ideologijama i problematikom državna vlast moći stvarati i profit. (Thornton, 2009: 20).

7. Zaključak

Proučavanje i razmatranje homoseksualnosti i LGBTQ zajednica predstavlja iznimno kontroverznu temu za raspravljanje, ali i za suvremeni svijet. Kazivači su govorili o nizu predrasuda i stereotipova prema pripadnicima ove zajednice raspravljajući i diskutirajući o glavnim problemima i konceptima s kojima su LGBTQ pripadnici okruženi. Također, rasprava se odvodila i oko pitanja posvajanja i braka odnosno partnerstva u kojima se posebice moglo uočiti različiti društveni milje sugovornika i različite izvanjske okolnosti koje su utjecale na kreiranje odgovora. Konačno, generacija² zbog pretpostavke odrastanja pod dominantnim tradicionalnim vrijednostima, Domovinskim ratom s kojim su bili suočeni, manjkom edukacije i obrazovanja, zaneseni medijskim senzacionalizmom i dominantnim političkim uvjerenjima ponajviše su utjecala da njihovi stavovi prema ovim zajednicama budu negativno ustrojani. S druge strane, generacija¹ u gotovo svakom segmentu gaji vrlo pozitivne stavove prema pripadnicima ove zajednice zbog načina odrastanja, intencionalnosti i bliskih kontakata s pripadnicima LGBTQ zajednica, modernih tehnologija i boljih, suvremenijih prilika za stupanje u kontakt s znanostu i obrazovanjem. Na kraju, zahvaljujem sugovornicima i jedne i druge generacije ispitanika koji su vrlo lijepo obrazlagali svoje stavove i razmišljanja, ali i što su pomogli društveno humanističkim znanostima otvoriti još jedno istraživanje na ovu temu kroz kritičko promišljanje konzultirajući različite literature s područja društvenih, humanističkih i rodni studija. Svatko od nas ima pravo poštovati sebe kao i druge ljude te ima pravo odabrati svoju seksualnu pripadnost, odnosno spolnu orijentaciju. Znanost nam je ukazala da homoseksualnost, trans rodnost, ili biseksualnost nisu bolesti ili poremećaji, već su ukorijenjeni u rod, te kao takve uključuju različite mogućnosti spolne orijentacije utkane u pripadnike ove zajednice. Svakako dijelim mišljenja svojih sugovornika, cijela LGBTQ zajednica zaslužuje povjerenje, razumijevanje, poštovanje i ljubav, a edukacijom o ovoj temi i razvojem istraživanja na ovu temu samo ćemo im olakšati prilagodbu i život bez osude. Možemo zamisliti svijet u kojem nema mržnje i diskriminacije pa neka prvi korak ostvarenju toga svijeta bude odbacivanje svih predrasuda i stereotipova o pripadnicima LGBTQ zajednicama.

8. Literatura

1. Brajša-Žganec, A.; Lopižić, J.; Penezić, Z. (2014) *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Naklada slap i Hrvatsko psihološko društvo, Zagreb.
2. Brew, A. i Lucas, L. i Thornton (2009), *Academic Research and Researchers*, Society for Research into Higher Education & Open University Press.
3. Carter D. (2011), *Stonewall: pobuna koja je rasplamsala gej revoluciju*, Udruženje Zagreb Pride, Zagreb.
4. Crimmins C. (2007), *Kako su homoseksualci spasili civilizaciju*, Naklada Ljevak, Zagreb.
5. Croissant, J. (2014), *Agnotology: Ignorance and Absence or Towards a Sociology Things That Aren't There*, Routledge
6. Čaušević, J., Spahić, A., Omeragić, M. (2013). *Više od etikete, O ženama koje vole žene*. Sarajevo open Centar, Sarajevo.
7. Derry, S. i Schunn, C. (2005), *Interdisciplinarity: Beautiful but Dangerous Beast*, Taylor & Francis Inc.
8. Gibbons, M., Nowotny, H., Scott, P. (2001), *Re-Thinking Science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty*. Polity.
9. Halmi, A. (2005) *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*, Naklada Slap, Zagreb.
10. Hyde, J.S. (1994). *Understanding Human Sexuality*. New York: McGraw Hill.
11. Institute for Science, Ethics and Innovation. (2009) *Who owns science? The Manchester Manifesto*.
12. Lezbijska organizacija Rijeka „Lori“ (2004), *Mediji i LGBT zajednica*, Tiskara Lambert Rijeka.

13. Maretić, E., Sindik, J. (2013.). *Agresivno ponašanje, zaštitni čimbenici i školsko postignuće učenika izvan i unutar institucionalne skrbi*. Institut za antropologiju, Zagreb.

14. Maričić, A., Štambuk, M., Vujičić, M., Tolić, S. (2016). *Ja nisam gej mama, ja sam mama*. Jesenski i Turk, Zagreb.

15. Mondimore, Francis Mark, 2003. *Prirodna povijest homoseksualnosti*, Izdanja ANTIBARBARUS d.o.o.,Zagreb.

16. O'Tuathail, G. (2002). *Critical Geopolitics* , University of Minnesota Press.

17. Spargo, T. (2001.) *Foucault i Queer teorija*. Naklada Jesnski i Turk, Zagreb.

Ostala literatura:

1. Adopta- udruga za potporu posvajanja (2016), *Postupak posvajanja*. Dostupno na: URL <https://www.adopta.hr/potencijalni-posvojitelji/postupak-posvojenja.html> [pristup: 18. siječnja 2020.]

2. Bosanac, G. i Dobrović, Z. (2007) *Usmena povijest homoseksualnosti u Hrvatskoj*, Domino, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Zagreb.

3. Bratonja Martinović, Lj. Novi list (2019). *Zakazao sustav, Domska djeca u Hrvatskoj navikla su, nažalost, na svakodnevno nasilje*. Dostupno na: URL <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/zakazao-sustav-domska-djeca-u-hrvatskoj-navikla-su-nazalost-na-svakodnevno-nasilje/> [pristup: 20. travnja 2021.]

4. Crowl, A., Ahn, S., & Baker, J. (2008). *A metaanalysis of developmental outcomes for children of same-sex and heterosexual parents*. Journal of GLBT Family Studies. Dostupno na: URL <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15504280802177615> [pristup: 15. lipnja 2021.]

5. Herek, G. M. (2015). Facts About Homosexuality and Child Molestation. Dostupno na: URL https://lgbpsychology.org/html/facts_molestation.html [pristup: 18. srpnja 2021.]
6. Hrvatski zakon (2021) Dostupno na: URL <https://www.zakon.hr/> [pristup: 15. lipnja 2021.]
7. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2021.) Epidemiologija HIV infekcije i AIDS-a u Hrvatskoj. Dostupno na: URL <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/epidemiologija-hiv-infekcije-i-aids-a-u-hrvatskoj/> [pristup: 20. travnja 2021.]
8. Jurčić, M. (2011). *Povijest LGBTIQ aktivizma u Hrvatskoj*. Dostupno na: URL <https://lgbti.ba/o-lgbtpovijest-lgbtiq-aktivizma-u-hrvatskoj/> [pristup: 20. travnja 2021.]
9. Kilianski, S. E. (2003). Explaining heterosexual men's attitudes toward women and gay men: The theory of exclusively masculine identity. *Psychology of Men & Masculinity*. Dostupno na: URL <https://doi.org/10.1037/1524-9220.4.1.37> [pristup: 15. lipnja 2021.]
10. Koretić, D., Jutarnji hr. (2007), *Spolnu bolest ima trećina testiranih homoseksualaca*. Dostupno na: URL <https://www.jutarnji.hr/arhiva/spolnu-bolest-ima-trecina-testiranih-homoseksualaca/3967545/> [pristup: 16. siječnja 2021.]
11. Marušić, A. Crol.hr. (2014) *25 godina lezbijskog pokreta: polet i aktivistički 'burn out' lezbijskih aktivistkinja*. Dostupno na: URL <https://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/6318-25-godina-lezbijskog-pokreta-polet-i-aktivisticki-burn-out-lezbijskih-aktivistkinja?rCH=2> [pristup: 30. kolovoza 2021.]
12. Morse, C. N., McLaren, S., McLachlan, A. J. (2008). *The attitudes of Australian heterosexuals toward same-sex parents*. *Journal of GLBT Family Studies*. Dostupno na: URL https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J461v03n04_04 [pristup: 17. lipnja 2021.]

13. Mrvoš Pavić B., Novi list (2018), *Ne želimo našu ljubav skrivati “u ormaru”*: Doznajte koliko je istospolnih brakova dosad sklopljeno u Hrvatskoj. Dostupno na: URL <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/ne-zelimo-nasu-ljubav-skrivati-u-ormaru-doznajte-koliko-je-istospolnih-brakova-dosad-sklopljeno-u-hrvatskoj/> [pristup: 14. travnja 2021.]
14. Unger, C.A. (2014): *Care of the transgender patient: the role of the gynecologist*, American Journal of Obstetrics and Gynecology. Dostupno na: URL [https://www.ajog.org/article/S0002-9378\(13\)00522-X/fulltext](https://www.ajog.org/article/S0002-9378(13)00522-X/fulltext) [pristup: 30. lipnja 2021.]
15. Vuletić, D. (2004). *Devedesete godine – između autoritarnosti i liberalizma: gay i lezbijska povijest Hrvatske od 1990. do 2000.* Gordogan, kulturni magazin.
16. Zagreb Pride. Dostupno na: URL <https://www.zagreb-pride.net/hr/povorka-ponosa/povijest-povorke-ponosa-u-zagrebu/> [pristup 31. kolovoza 2021.]